

פח הלכות עוברי דרכים וצער בעלי חיים

אחת מהן מעונה ואחת אינה מעונה תדחה שאינה מעונה מן המעונה¹⁰⁷. ואם אחת מהן קרובה לנשות שבמעט שתחזור לאחוריה ימצא מקום לחבירתה לעבור ואחת מהן רחוקה לנשות תדחה הקרובה מפני הרחוקה¹⁰⁸.

היו שתיהן מעונות או שתיהן רחוקות או קרובות הטל פשרה ביניהם והם מעלים שכר זה לזה¹⁰⁹ מי שיחזור לאחוריו¹¹⁰:

יב בני חבורה שנתחברו ליסע יחד בדרך¹¹¹ ואירע שרגלי חמור אחד מהן רעועות ואינו יכול ללכת מהר כשאר חמורים אין בני חבורה רשאים ליפרד עם חמוריהם ולהניח את זה להדר בדרך אבל אם נפל חמורו ואינו יכול לילך כלל רשאים ליפרד ממנו¹¹² ואינם צריכים להתעכב בשבילו יותר מדאי¹¹³.

ובן בני חבורה שנתחברו ליסע בעגלות הרבה ואירע איזה קלקול לאחד מהם וצריך לשהות מעט לתקן עגלתו אין חביריו רשאים ליפרד ממנו¹¹⁴ אלא אם כן צריך להתעכב הרבה יותר מדאי:

יג וכשמגיעים למקום צר שאי אפשר להם לעבור ב' חמורים זה בצד זה¹¹⁵ וצריך אחד מהם לעמוד במקומו עד שיעבור השני תחלה ואז ילך אחריו מי מהם יעמוד היה אחד מעון ואחר ריקן יעמוד הריקן היו שניהם מעונים או שניהם ריקנים יעשו פשרה¹¹⁶ שזה יעמוד פעם אחד וזה פעם אחד¹¹⁷ (ובן בשתי עגלות ההולכות זו אחר זו וכל אחת רוצה ליסע באחרונה¹¹⁸ יעשו פשרה זו).

ועל כל כיוצא בזה נאמר בצדק תשפוט עמיתך¹¹⁹:

הלכות הפקר והשגת גבול

דיני הפקר והשגת גבול ובו י"ג סעיפים א:

א המפקיר איזה דבר שאומר הרי זה הפקר¹ אף על פי שאינו נדר² שהרי הגדר הוא לעניים³ והפקיר הוא שמפקיר בין לעניים בין לעשירים⁴ ואם הפקיר לעניים בלבד אינו הפקרו אף על פי כן דינו כנדר שאסור לחזור בו⁵ כגון אם הפקיר איזה דבר ובא אחר

ס"א.

א סעיפים אדם – הפקר. יג – השגת גבול.

ב משנה נדרים מג, א (הרי הן מופקרים). רמב"ם הל' נדרים ס"ב ה"ד (הפקר לכל). מור וש"ע סי' רעג ס"ג. וראת לעיל או"ח סי' רמג ס"ט (שגד"ם צריך להפקיר בפני שלשה). חקרי הלכות ד י, א.

ג רמב"ם שם ש"ע שם ס"ב.

ד ראה לעיל הל' מכירה ס"ד (לענין תנתנה לעני).

ה נדרים ג, א. סמ"ע ס"ק ג.
ו פאה פ"ו מ"א בבית הלל בי"א ל, ב. רמב"ם שם הפ"ו. מור שם ס"ב. ש"ע שם ס"ה.

ז רמב"ם שם ה"ד, מחשמות הגמרא נדרים דף ז, א (הפקר היינו צדקה). מור וש"ע שם ס"ב.

קטו ברייתא שם. מור וש"ע שם.

קטז סמ"ע ס"ק כד (כפי הברייתא שם).

קיז ברייתא שם. מור וש"ע שם.

קיח שם. לבוש סוף ס"ד.

קיט סמ"ע סי' ע"ב ס"ק ב.

קכ חוספתא ב"ק פ"ב ה"ח. מור וש"ע שם ס"ב. סמ"ע שם.

קכא סמ"ע שם.

קכב סמ"ע שם.

קכג סמ"ע סי' ע"ב ס"ק כב.

קכד תוספות שם. מור וש"ע שם ס"ג.

קכה סמ"ע שם.

קכו דכל אחד חושש ליסע אונטנה.

קכז רמב"ם שם סוף ה"ב. ש"ע סוף ס"ה. וכדלעיל ריש

הלכות הפקר והשגת גבול

לכות בו אינו רשאי למחות בו לומר שלי הוא¹. אבל קודם שאחר זוכה בו רשאי הוא עצמו לכות בו כשאר זוכה מן ההפקר²:

ב המדברות (א) הימים³ והנהרות⁴ והיערים⁵ וכל מה שבהם⁶ הם מופקרים ועומדים

קונטרס אחרון

(א) עיין לחם משנה⁸, שדבריו הם הפך תלמוד ערוך (בבא קמא פ"א) דלא אמרו⁷ אלא בהיזמי לחין דאין דעתיה עלייהו¹, ומשום הכי אסרו בהמה גסה² שמכלה האילנות עיין שם³, וכן פסק הרמב"ם⁴, וכן פסק רשב"ם פרק יש נוהלין⁵ גבי בני יוסף, ואם כן אין חולק על רבי שמעון בן אלעזר. וזו היא כוונת המגיד משנה שחילק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ⁶, רוצה לומר דשאני ארץ ישראל שהקב"ה נתנה להם מורשה⁷ (וגם לשבטים נתחלקה על פי ה' באורים ותומים כדתניא בב"ב דף קכ"ב. ועיין שם ברך ק"ן ע"ב). ואף שאף על פי כן לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת⁸, כדאמרינן בקדושין דף כ"ז במה ירשתם בישיבה, והכי נמי אמרינן בב"ב דף ק"א. מכל מקום כיון שהקב"ה נתנה להם דינה כמתנה⁹, שדינה כמכר, שהמוכר או הנותן עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחד זכה בכלן¹⁰, עיין סי' קצ"ב¹¹. מה שאין כן בהפקר שאפילו מייצר מפסיק¹², הואיל ואין דעת אחרת מקנה אותו כמו כמתנה עיין סמ"ע סימן ע"ה ס"ק י"ד, הילכך לא מהני הישיבה בערים להיערים אלא בארץ ישראל¹³ ודו"ק.

והא דאמרינן בב"מ דף ק"ז¹⁴ דאסור לקוץ עצים מהיער. ואף שהרמב"ם שם ברין ההוא¹⁵ נתחכם לכתוב אילו סתם¹⁶, אין זה מספיק בגמרא, דאבא הוא יער¹⁷ צומח עצים¹⁸. עיין מועד קטן דף י"ב ע"ב¹⁹ ובנדרים דף ס"ב²⁰. יש לומר שקנאוהו מהמלך או מבאי כחו, שכמו שהמלך קונה השביה לעבדים כמ"ש הרמב"ם פ"ט מהלכות עבדים²¹ בלא חזקה המועלת שהרי לא הוכירה כלל,

י רמב"ם הל' זכיה ונתנה פ"א הל"א. מור וש"ע סי' רנ"ט ס"ב.
יא מור וש"ע שם.
יב רמב"ם שם. מור וש"ע שם.
יג ראה רמב"ם שם. ש"ע שם.
יד רמב"ם שם (כל שבת). מור וש"ע שם.

ח סמ"ע שם ס"ק ד. כ"ח שם אות א.
ט רמב"ם שם. מור וש"ע שם. סמ"ע שם. כ"ח שם. ואם נפקוד כדי להמנע מחילול שבת או איסור המין והחשב לחזור ולכות בו, ראה לעיל א"ח סי' רנ"ט ס"ב. סי' תמה ס"ב ק"א שם ס"ק א.

ציונים לקונטרס אחרון

יב ראה לקו"ש חט"ו ע' 207 הערה 53. אפקי מים ח"יב קוני קנין א"י סי' א אות ח תולין.
יג ב"ק יב, א.
יד סעיף יב (שבשור"ע נפסק שביה במתנה, וברמ"א שם שיש חולקים). ובסמ"ך יובא מסמ"ע סי' ערה ס"ק יד שבמתנה מועיל). וראה מ"מ ציונים.
טו ב"ב נג, רע"ב. מור וש"ע סי' ערה ס"ח.
טז שיש דעת מקנה (הקב"ה).
יז ע"כ: רבה בר רב הונא הוה ליה ההוא אבא אנורא דנהרא (חזי שהיער שייך לו, אף דמייור בחו"ל, בב"ל).
יח הל' נזקי ממון פ"ג הכ"ז.
יט ולא יער שהוא תפקד, וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל קצו.
כ רש"י שם ד"ה אבא.
כא עפ"י קהלת ב, ה.
כב רב אשי הוה ליה אבא (ולא הוה היער תפקד).
כג ע"כ: רב אשי הוה ליה ההוא אבא.
כד הלכת ה.

א הל' זכיה ונתנה פ"א הל"א (שהרמב"ם כתב שם שמחבורים שביעה הם הפקר. והראב"ד השיב דהיינו דוקא אורחו השבט (כרב"ר רבי שמעון בן אלעזר ב"ק פ"א, ב). והמ"מ שם כתב שהרמב"ם מיייר בחו"ל. והלח"ם שם כתב שילתע הרמב"ם קי"ל כבדייתא שם פ"א, א): מלקטין עצים כשדוהיהם ומלקטים עשבים בכל מקום).
ב שמלקטים עצים משרותיהם.
ג ראה רש"י שם ד"ה יבישין.
ד שהיו מרעין בחורשין.
ה רש"י שם ד"ה דיקא.
ו הל' נזקי ממון פ"ה הל' ג (הן לענין בהמה גסה והן לענין לחין).
ז קוח, א ד"ה צדוות ולא אהני (שמחלת שבט אחר אין הרשות בידו לכרות היער).
ח וכן נפסק כאן בפנים דהיינו דוקא בחו"ל.
ט ראה שמות ו, ח. כ"ב קח, ב.
י וא"כ מהו החילוק בין א"י לחו"ל.
יא שהילוכו של אברהם בארץ לארצה ולרחבה אינו מועיל לקנין, לרבנן קי"ל כוותיהו.

הלכות הפקר והשגת נבול

מאליהם¹⁰ וכל הקודם בהם ובה כנון לצוד היה ועוף שבמדבר ודגים שבימים ובנהרות¹¹ ולקטן עשבים שביער והעצים והפירות של אילנות יער¹².

קונטרס אחרון

ומן הסתם אין כל השביע עושה לו רחיצה סיכה כו'¹³, וגם אין הנכרי קונה בחזקה כלל¹⁴, אלא חזקתו היא חזקת ידו שכבש במלחמה, כמ"ש החוס' בגיטין דף ל"ח ב"ה אבל בחזקה בשם ר"ח, כך הוא קונה כל הארץ בחזקת ידו שלא בחזקה המועלת כמ"ש החוס' שם ד"ה עמון כו' ע"ש, הלכך כל מקום שמגיע חזוק ידו זו היא חזקתו האמורה בגמרא שם, ואפילו ביערים ונהרות¹⁵. אלא¹⁶ דלהרמב"ם זה אינו אלא במלך, כעמון ומאב שטהרו בסיחון¹⁷ שהיה מלך האמורי¹⁸, מדסיים הרמב"ם שם¹⁹ הרי דיניו כו', מכלל שמדינת דמלכותא נגעו בה, וכן הוא בכסף משנה שם. ועיין שם בשם הרשב"א²⁰ דאף בדינא דמלכותא לא קני גופו, מכלל שלא בדינא דמלכותא לא קני כלל. דלמה שכתב הכסף משנה בלישנא בתרא, קשה מאי מייית²¹ רב פפא מעמון ומאב לעבד שנשבה ושלא בדינא דמלכותא²², כי²³ מלכות סיחון מועלת לישראל²⁴, כמשמעות הרמב"ם²⁵ ועבר הלוקח כו' כעבד כנעני כו', משמע אף לישראל שהוא ממלכות אחרת. דהכא אין הטעם כמ"ש הרמב"ם סוף פ"ה מהלכות גולה שהרי הסכימו כו' והוא אדוניהם כו'²⁶, דהא עיקר הקנין הוא באומה אחרת²⁷, אלא שכן הוא משפטי כל המלכים במלחמותיהם²⁸. אלא ודאי שגם עבד שנשבה מיירי בדינא דמלכותא. דסתמא²⁹ דמילתא אי אפשר בענין אחר, או שנשבה בפרהסיא בחזוק יד במלחמה על מלך זה ממלך אחר, או שנשבה בגנבה והוליתוהו למלכות אחרת ופדאוהו שם, ואם היתה אותה המלכות בשלום עם מלכות זו סתמא דמלתא אפשר להוציאו בלא פדיון על

¹⁰ פמ"ע שם ס"ק ה.

¹¹ רמב"ם שם ה"ב. מור וש"ע שם ס"ג.

¹² רמב"ם שם ה"א. ש"ע שם ס"ב. וראה ק"א.

ציורים לקונטרס אחרון

לג בגיטין שם (לה, א), להוכיח מעמון ומאב דגם שגם עבד שנשבה (שכמשה שם לו, ב) נקנה בחזקה.

לד אלא ודאי שניהם מיירי בנשבה בדינא דמלכותא (בדלקמן), ובשניהם נקנה למעשה ידיו (כלישנא קמא של הכסף משנה), ושלא בדינא דמלכותא לא קני כלל.

לה ואף שעבד שנשבה שכמשה שם (לו, ב) מפרש רבא שם שלאחר יאוש ישועבד לרבו שני (והכי קי"ל בירור סי' רסו ס"ז), הרי שהקנין מועיל גם לישראל. גם זה לומדים מעמון ומאב, כי מלכות כו' (ולקמן ד"ה ומיהו, יתבאר איך מועיל קנין מעשה ידיו של הנכרי לקנין של הישראלי).

לו שע"י הותר להם לכבוש, כדלעיל, לז מ"ש הרמב"ם שם; ועבר הלוקח בדינא אלו, קאי (לא רק על מ"ש שהמלך גזר שכל מי שלא

יתן המס ימכר, אלא) גם על מ"ש לפניו: אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיא עושה עמו מלחמה יכיא וימכרו לעצמו.

לח ומשום כך דיניו דין, ראה גם לקמן הל' גולה סט"ז.

לט שאינו אדוניהם.

מ שכיבדו זה מועיל לכל, וראה גם שו"ת רב"ז ח"ה סי' תקלג. לעיל ארי"ה סי' תרמט ס"י.

מא וההוכחה שעבד שנשבה שכמשה שם מיירי בדינא דמלכותא, דסתמא כו'.

כה דהוי חזקה המועלת, ראה קידושין כב, ב. ב"ב נג, ב.

כו ובי"ה לעיל ארי"ה סי' תמ ק"א סי"ק ה (ד"ה וגם), וראה גיטין לת, א ורש"י ד"ה בחזקה. רמב"ם הל' מבירה פ"א ה"ז. טור וש"ע סי' קצר ס"א. אפקי מים ח"ב סי' ז הדרה א.

כז וכן נפסק בפנים ס"ג.

כח עתה בא לבאר רין עבד שנשבה (שכמשה גיטין לו, ב), שמועיל (למעשה ידיו) וכן במלך (ולא בעבד שנשבה ע"י נכרי סתם), ומזה לומדים לענין קרקע (קנין גמור) ע"י מלך רוקא (ולא נכרי שגזל קרקע). וכן נפסק בפנים ס"ג.

כט ש"י סיחון כבש את עמון ומאב, הותר לישראל לכבשם, אף שעמון ומאב נאסר להם לכבוש. ומזה למדו בגיטין שם, שגם עבד שנשבה נקנה.

לא ראה במדבר כא, בא.

לא כה"ל עבדים שם (לענין עבדים), וכ"ה בה"ל מלכים ספ"ד (לענין כל הארץ שכובש), וכן נפסק

כאן בפנים ס"ג.

לב שהרמב"ם כותב שם (הל' עבדים פ"ט ה"ד); ועבר הלוקח (ע"י ישראל) בדינא אלו הרי הוא

כעבד כנעני לכל דבר, ולענין גוי שקנה גוי ע"י דונא דמלכותא, כותב בכסף משנה שם דאפשר לומר שקונה רק למעשה ידיו (ממבואר בגיטין לה, רע"א), ואפשר שהוא לגופו ורק שבאי ששבה מעצמו נקנה למעשה ידיו (ובהו מיירי בגיטין שם). ומרבוי הרשב"א (שו"ת ח"א סי' צט) נראה כלשון הראשון.

חלכות הפקר והשגת גבול צא

לפי שעדיין לא החזיק בהם אדם בחזקה המועלת על פי התורה לקנות בה מן החפקר שהיו מופקדים ועומדים משישת ימי בראשית¹¹ כי חוקה המועלת באילנות היא כשיעבוד עבודה המועלת לאילן ואז קנה אותו אילן בלבד שעבד בו ואם עבד איהו עבודה המועלת בנוף הקרקע קנה השרה כולה עם כל האילנות שבה¹² וביער לא עבד אדם עבודת קרקע

קונטרס אחרון

פי המלך, אלא ודאי שאותה מלכות במלחמה עם מלכות זו ונותנת רשות לגנוב נפשות ממנה ולהביאן לכאן, וזו היא גם כן דינא דמלכותא כמ"ש הרמב"ם. ומכאן הוציא הרמב"ם דין זה, מדתנן שתמו עבד שנשבה, משמע אפילו בגנבה ולא במלחמת מלך דוקא, ואפילו הכי ילפינן מסיחון שקנה הארץ קנין גמור¹³, וממלך ערד שקנה¹⁴ על כל פנים עבד ישראל ואפשר אפילו ישראל גופיה¹⁵ קנין גמור למעשה ידיו מדין תורה, מדגמרינן מיניה לעבד שנשבה הלכה למעשה¹⁶, ואם כן כל שכן שקנה קרקע ישראל קנין גמור כמו שקנה סיחון. ובריש פרק לולב הגזול¹⁷ אמרינן בהרי"א דלא קני, וכן הוא בפרק הניזקין¹⁸ גבי סיקריקין וברוכתי טובא, והמג"א סי' תרל"ז¹⁹ הוסיף דאפילו של נכרי [לא] קני²⁰, ועל כרחק צריך לומר דמלך שאני כמו שכתב הרמב"ם.

ומיהו קנין מלך נכרי אינו אלא למעשה ידיו כדילפינן ממהם תקנו²¹, וישראל הבא מכה נכרי הרי הוא כנכרי²², ולא קני לגופו אלא ביאוש²³, דכיון שנתיאשו בעליו אינו עבד של ישראל כלל אלא של נכרי, וישראל הקונה ממנו קונה גם גופו כמ"ש הרמב"ם שם²⁴, ואף דלהרמב"ם²⁵ לא מהני יאוש בקרקע, ועברדים הוקשו לקרקעות²⁶, שאני הכא²⁷ דכתיב²⁸ עבד איש עבד שיש לרבו רשות עליו כו' כדאמר שמואל שם²⁹, ואף שקיימא לן³⁰ דצריך גט שחורו כדרכי יוחנן שם דף ל"ט, היינו דוקא משום דגמר לה לה מאשה (כראב"י) [כרבי יוחנן] גופיה שם³¹, אבל לענין חירות דרשינן עבד איש. דאם לא כן לא היה יאוש מועיל כמו הפקר כמ"ש התוס' בבב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה כיון כו'³² (עינין שם³³ שכונות קושייתם היא³⁴ טעמא דגמר לה לה לאו הכי אין צריך גט שחורו ט"ז.

יח ראה לק"ש ח"ב ע' 8 הערה 48. יט סמ"ע סי' קנ"ג ס"א.

ציונים לקונטרס אחרון

- עבד קנה לרבו שני, אך קנה אותו לגופו. אלא צריך לומר רכיון כו'.
ג הרי הוא עבד כנעני לכל רבו, וברין עבד שנשבה שפדה אותו רבו שני, תבס שם פ"ח הט"ז; הרי הוא שלו.
נד ה"ל גולה פ"ח ה"ד.
נה מגילה כג, ב ושי"ג רמב"ם ה"ל גנבה פ"ב ה"ב.
נו לענין יאוש בעברדים.
נז שמות יב, מד.
נח גיטין לח, א (שמטעם זה המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחורו).
נט רמב"ם ה"ל עברים פ"ח ה"יג, טור ושוע"י יו"ד סי' רסו סעיף סד.
ס ל"ט, ב (מה אשה בשטר אף עבד נמי בשטר).
סא שזה שיאוש מועיל בעבד (אף שיאוש אינו דומה להפקר, ראה גם לעיל ה"ל מציאה ופקדון ס"א, וש"ג), הוא מטעם שאחר יאוש אין רשות רבו עליו, וראה העו"ב קה ע' ז.
סב שמוכח מהתוס' שגם לרבו יוחנן, דקיי"ל בוותיה, דרשינן עבד איש כו', לענין שחורו גופו.
סג שאף לרבי יוחנן דבני גט שחורו היינו מטעמא כו'.
סד וע"ז מקשה דיאוש אינו מועיל כהפקר.

- מב אף שהוא קנה הארץ בדינא דמלכותא.
מג כגמרא שם (לח, א); דכתיב וישב ממנו שבי (במדבר כ, א), דמיידי במלך ערד שקנה מרינא דמלכותא.
מד בגמרא שם; עובד כוכבים ישראל, וברשי"י שם; כיון עבד זה רשייך במצות. וראה גם ילק"ש שם רמז תססו ורשי"י עה"ת שם (ואינו אלא שפחה אחת), מה שנעשה עבד כנעני לשני, כדלעיל.
מו סוכה ל, רע"ב (בנכרי שגזל קרקע מישראל, שקרקע אינה גזולת), וכדלקמן ה"ל גולה ס"א, וש"ג.
מז משנה גיטין נה, ב (שהלווקח מסיקריקין, שהוא אנט, מקחו בטל).
מח ס"ק ג (משו"ת הרשב"א ח"א סי' תתנב), וראה גם לעיל שם.
מט וא"כ יוקשה איך עמין ומואב שהיו בסיחון.
נ ויקרא כה, מה, גיטין לו, סע"ב (אתם קונים מהם ולא הם קונים מכם ולא הם קונים זה מזה). גמרא שם לח, רע"א (שאין קונים לגופו רק למעשה ידיו), ונתבאר לעיל שהציקר הוא כלישנא קמא של הכסף משנה, דהיינו בקנין מלך נכרי.
נא ב"ב לה, סע"ב.
נב וא"כ יוקשה הא דאמרינן בגיטין שם, בעבד שנשבה ע"י נכרי ופדאוהו ישראל אחר יאוש לשם

ולא עבודת אילנות בכל אילן לפיכך הם הפקר בין שהם נבבול נכרי בין שהם נבבול ישראל בחוץ לארץ¹ שלא נתחלקה לשבטים על פי ה' ² רק שזכה בהם ישראל מהפקר אין זכויות כלום בלא חוקה המועלת):

קונטרס אחרון

דבענין אחר אין מקום לקושייתם להמעיין בסוגיא דנתייאשתי³⁰. ועל זה תירצו שאין לרבו רשות וכו', והיינו דרשת שמואל, אף דהתם מיירי אליבא דר' יוחנן³¹, ודו"ק). ושגגה יצאה מלפני השי"ך ח"מ סימן שע"א סק"א שכתב על לשון השי"ע³², והוא הדין עבדים כו', וזה אינו, דיאוש מהני בעבדים והוא תלמוד ערוך³³. וצריך לומר שכונת השי"ך אינה אלא גוף הדין דקרקע אינה נגזלת³⁴. ותדע³⁵, דאף ללישנא בתרא דהכ"מ³⁶ דסוגיא דהשולח מיירי שלא בדינא דמלכותא ואפילו הכי קני למעשה דדיו, גם כן אי אפשר לומר דלהכי אתי יאוש דדוקא אחרי יאוש קני כפירוש רש"י³⁷, דהיא ליה פסחית דמיתוהו³⁸ דשי"ע³⁹ שהביאו התוס' ריש פרק לולב הגזול⁴⁰ ריש יאוש לקרקע⁴¹. אבל להרמב"ם צריך לומר דיאוש שאמרו בעבד שנשכח אינו אלא משום קניית ישראל גוף העבד, אבל מעשה ידיו קנה מהנכרי אף לפני יאוש. וכן משמע בהרי"א ברמב"ם פ"ח שם⁴², שפסק שם דלפני יאוש צריך ליתן דמיו לרבו שני, והיינו משום דקני למעשה ידיו. ולא משום דלא מימנע ולא פרקי⁴³, מדלא חשש לזה בפדאו לשם בן חורין שלא ישמעבד בו או יהייר מעותיו⁴⁴, דהתם מפורשת חששא זו בגמרא, עיין שם היטב, ובלחם משנה שתמה על הרמב"ם⁴⁵, ולפי מה שנתבאר⁴⁶ אתי שפיר, דהרמב"ם סבירא ליה, כיון שהתוספתא נשנית כאוקימתא אביי בלפני יאוש⁴⁷ אין למדן הימנה, כיון שלא הביאה בפשוט מנהג⁴⁸, כמ"ש הרא"ש פ"ב דחולין⁴⁹. ובפרט כגון דרשב"א מטעני טעני בת"ק לרבא⁵⁰, יש לומר⁵¹ דהתוספתא נשנית לטענתא דרשב"א בת"ק, דח"ק חייש למימנע ולא פוקי כשפדאו לשם בן חורין, ואף שהלה יחזיר לו דמיו לא ירצה להיות מעותיו בטלות על חנם, מה שאין כן בפדאו לשם עבד ישמעבד בו הוא עד שיבא הלה⁵², ורשב"א סבירא

ב מ"ב שם (מה שאין כן בארץ ישראל, העיר שייך לשבט שבשטחו מצוי).

ציונים לקונטרס אחרון

- עז הל' עבדים הטי"ו.
 עז אין לומר שרבו ראשון צריך ליתן דמיו לרבו שני כרי שלא ימנע מלפרוק (כדאמרין בגמרא שם לח"ק לענין פדאו לשם בן חורין). וכפירוש המחנה אפרים ברמב"ם שם.
 עט אלא חזרו לרבו הראשון בלא כלום.
 פ שכ"סם שלענין פירה אותו לפני יאוש לשם עבד פוסק רבנו כרשב"א בחוספתא (נטיין פ"ג ה"ז), שיחזור לראשון ורבו נתן דמיו, כן היה צ"ל בפדאו לשם בן חורין כרשב"א בחוספתא, שיחזור לראשון ורבו נתן דמיו.
 פא הטעם שצריך ליתן דמיו לרבו שני, אינו מטעם רשב"א בחוספתא, אלא משום דקני למעשה ידיו.
 פב ולא כרבא שם בלאחר יאוש, דקיי"ל כותיה.
 פג כב"ב ודלא כרבא.
 פד סי' ו', לענין תוספתא אחרת, שכיון שלא הובא בגמרא לפשוט ממנה, לאו רסמכה היא, וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל פ"א וכלל רי'
 פה כמבואר בגמרא שם, שרשב"א לא הוי ידע, וראה תוס' שם ד"ה אי.
 פו הרמב"ם פוסק כח"ק, שלא לפי פירושו של רשב"א, אלא לפי פירושו של רבא.
 פז ויתן דמיו.
 טה שבגמרא שם (ב, כ) מיירי רק אליבא דרבי יוחנן ולא אליבא דשמואל.
 סי אלא ודאי לרד"ן רקיי"ל כרבי יוחנן סבירא לן דרשת שמואל, ולכן מועיל היאוש של רבו ראשון גם לקנין גופו, וישראל הקונה מהנכרי קונה גם גופו, וכדלעיל.
 סז ס"א, קרקע אינה נגזלת לעולם כו' אפילו כו' נתייאשו הבעלים כו'.
 סח נטיין לו, ב, וכדלעיל.
 סט כדלקמן הל' גזלה סי"א, וש"נ. שדין זה הוא גם בעבדים (ונפק"מ לתקנת השוק, דאה סמ"ע שם סק"א), ולא לענין שיאוש אינו מועיל, וראה שי"ך סי' שסג סק"ג.
 ע שהיאוש מועיל לקנין גופו לרבו שני (אבל למעשה ידיו קנה השבאי אפילו בלא יאוש).
 עא הל' עבדים פ"ט ה"ד, שהובא לעיל (ד"ה אלא), עב שם לו, ב ד"ה למעשה (קנייה שבאי ביאוש), לח, א ד"ה בחזקה וד"ה עמון.
 עב הל' גזלה סופ"ח.
 עד כלאים פ"ז ה"ד.
 עז סוכה ל, ב ד"ה וקרקע.
 עז ראה רש"י סוכה ל, רע"ב ד"ה וקרקע. תפארת ציון סי' ט הערה 3.

הלכות הפקר והשגת גבול צג

ג כמה דברים אמורים בישראל ונכרי הדיומות אבל מלך^{כב} אפילו נכרי^{כג} שכבש איו מדינה במלחמה קונה אותה^{כד} עם כל הנהרות והיערים שבה. ואם מכר או נתן יער ממנה לאחד מעבדיו נקנה להם קנין גמור^{כה} אף על פי שלא החזיקו בו לא הם ולא המלך. ואין צריך לומר אם מכר או נתן ממדינתו^{כו}. לפי שהוה ממשפטי הוהק המלכות שכל הארץ כולה עם הנהרות והיערים היא ברשות המלך בין מדינתו בין מדינה שכבש במלחמה ומשפטי המלכות הם דין גמור^{כז} כדין של תורה. לפיכך החוטב עצים מיערים אלו^{כח} שלא כרצון בעליהם כחזוק יד הרי זה גול גמור של תורה ואם כנגבה הרי זו נגבה גמורה. וכן הצד חיה ועוף מן היערים והגים מן הנהרות אם המלך מכר או נתן זכות זה לישראל או לנכרי^{כט}.

אבל אם אין זכות זה בא להם מן המלך אין בו משום גול של תורה אפילו חטף הגים מן המצודה^ל של ציד ישראל אם אין לה תוך שאינה כלי^{לא} לא קנתה הדגים לבעליה מן ההפקר. ואף על פי כן אסור לעשות כן מדברי סופרים^{לב} מפני דרכי שלום^{לג}:

ך וכל זה בנהרות (וערים) אבל דגים שהם בביכרין של בעלים וכן חיה ועוף שבביכרין של בעלים אף על פי שהוא ביכר גדול והם מחוסרים בו צידה^{לד} שצריך להביא מצודה לצוד אותם שם הם של בעל הביכר לפי שהביכר הוא כחצר המשתמרת^{לה} לו לדעתו שהיא קונה לאדם כל דבר הפקר כמו שנתבאר למעלה^{לו} שהרי הם משתמרים בביכר שלא יוכלו לצאת להלאה מוחיפה הביכר^{לז}:

ה הוורק^{לח} בקעת על אילן של הפקר להשיר ממנו פירות אסור לאדם אחר להגביה

קונטרס אחרון

ליה דגם בעבדים מצוה לפדות, ולא יחוש אם יהיו מעותיו בטלות עד שיבא הלה ויפדנו מידו וישתעבד בו, אבל אם לא יפדנו מידו בודאי מימנעי, דאין זו מצוה כלל ליתן מתנה. אבל באמת ת"ק לא חייש כלל לדלמא מימנעי^{לא}, ואם כן לפני יאוש אף שפדאו לשם כן חורין ישתעבד בו^{לב} ואין צריך ליתן לו כלום, אבל לשם עבד קני ליה למעשה ידיו מהנכרי שקנאו כדינא דמלכותא למעשה ידיו, משום הכי צריך להחזיר מעותיו, וזה צריך להחזיר העבד למני שהגוף שלו^{לג}, ואני קורא בו עבד איש^{לד}, עבד שיש לרבו רשות עליו קרוי עבדו, ושעבודא בעלמא הוא דאית לשני על מעשה ידיו, ודו"ק היטב:

לא גמרא שם סא, רע"א. מור וש"ע שם. סמ"ע ס"ק כ.
לב מור וש"ע שם. סמ"ע שם.
לג משנה שם.
לד רמב"ם הל' זביח ונתנה פ"א הל' ב. מור וש"ע סי' רעג ס"ג.
לה מ"ג שם.
לו ראה לעיל הל' מציאה ופקדון סי' ס"ו.
לז לבוש שם ס"ג.
לח גיטין סא, א (גיטין שם בנמדה דעני) [שבמשה שם נמ, ב] לאו דוקא, אלא אורחא דמילתא קתני שנוסף שדחה ופאה). ראה מור וש"ע סי' רעג סמ"ו (עני). סי' שע ס"ה.

כב פריש סעף ה' נתמארו בק"א.
כג עיין רמב"ם הל' מלכים סוף פרק ד דכל שכן ישראל, עיין שם (דמורי' במלך ישראל שכבש בח"ל). ראה לאור ההלכה ע' כג.
כד ראה גם לעיל א"ח סי' רמטט ס"ו.
כה רמב"ם הל' עבדים פ"ט הל' ד (לענין עבדים), ובה"ל מלכים ספ"ד (לענין כל הארץ שכבש).
כו כדלקמן הל' גלה סמ"ג.
כז רמב"ם שם ושם. וראה גם לקמן שם.
כח ב"ח דף קז, סמ"ב (שישכים לבעליהם).
כט ראה לקמן שם.
ל משהו גיטין נט, ב. מור וש"ע סי' רעג ס"ג.

צינונים לקונטרס אחרון

פח ומה שאמר ת"ק שלא ישתעבד מיירי לאחר יאוש, צ לרבו הראשון, כרביא, צא כיון שעדיין לא נתייאש, פט רבו ראשון.

הלכות הפקר והשגת גבול

צד

פירות אלו מהארץ לעצמו אף על פי שעדיין לא קנאם זה הואיל ולא באו לירו וזה שהנביחה ובה בהם אף על פי כן אסרו חכמים ליטולם מפני דרכי שלום:

ז' ויני שובך ויוני עליה²⁷ שהם של הפקר²⁸ והשובך והעליה לא קנו אותן לבעליהם מתורת הצד הואיל ואינן משתמרים בהם²⁹ אף על פי כן אסור לאחר ליטולן מפני דרכי שלום. והוא הדין לנחיל של דבורים³⁰.

וכל אלו שאסרו חכמים מפני דרכי שלום אם עבר ונמל הרי זה חייב להחזיר מדברי סופרים. ואפילו אם נמל קמן חייב אביו להחזיר מפני דרכי שלום³¹:

ז' וכל מציאה והפקר³² שהיא בתוך ארבע אמות של אדם הרי היא שלו חכמים תקנו דבר זה כדי שלא יכאו ילדי מחלוקת³³ אם אחד יגביה מציאה מצד חברו לכך תקנו שכל הקודם לה בארבע אמותיו ובה בה ושוב אין אחר רשאי ליטלה ואף אם נמלה צריך ליתנה לזה.

במה דברים אמורים במקום מופקר³⁴ אבל כשרה חברו לא תקנו ארבע אמות לאדם אחר³⁵ אף שאין חברו עומד שם³⁶ ולא וכתה לו שדהו הואיל ואין מה שבתוכה משתמר³⁷ כמ"ש למעלה³⁸.

ואף במקום מופקר לא תקנו ארבע אמות ברשות הרבים³⁹ הואיל ורבים דוחקים שם ואין לכל אחד ארבע אמות מיוחדות⁴⁰:

ח' קמנה יש לה ארבע אמות⁴¹ לענין מציאה הואיל ויש לה לענין גמול⁴² אבל קמן אין לו ארבע אמות⁴³ ומותר ליטול מציאה מארבע אמותיו.

ואף אם הוגיעה לירו אין בה משום גול של תורה אלא אסור מדברי סופרים מפני דרכי שלום⁴⁴. אבל אם נתנו מתנה לקמן יש בה משום גול של תורה שהקמן קונה כשרעת אחרת מקנה אותו⁴⁵:

ט' מציאה בנו וכתו⁴⁶ הסמוכים על שלהנו אף על פי שהם גדולים⁴⁷ הרי היא שלו חכמים

לט ברייתא בי"ט ק"ב, א.
 מ' רש"י ב"ק ק"ד, ב' ד"ה קנין.
 מא' ראה רש"י מהדרין בה, א' ד"ה מפני. הולין קנא, ב' ד"ה ואיבעית אמינא.
 מב' ב"ק ק"ד, ב' ורש"י שם ד"ה קנין. רמב"ם הל' גולה פ"ו ה"ד. מור ושילוע ב' שער ס"ז.
 מג' בי"ט ש"ס.
 מד' מה שאין כן בתנתה. ש"ך סי' רנ"ג ס"ק פ, ב' בשם כמה סופרים.
 מה' בי"ט דף י', ע"א. רמב"ם הל' גולה ואברה פ"ו ה"ד. מור ושילוע סי' רסח ס"ב. וראה הקרי הלכות ד' יט, א. הגו"ב תשנ"ו ע' 38.
 מו' רב פפא שם רע"ב ורש"י ד"ה ה"ג.
 מז' רב פפא שם. רמב"ם שם ה"ג. מור ושילוע שם.
 מח' שבעומר שם וכתב אף בחצר שאינה משתמרת. גמרא שם יא, א. מור ושילוע סי' רסח ס"ג.
 מט' רמב"ן בי"ט י', רע"ב ברעת הרמב"ם.
 נ' סקני' ו. וראה גם לעיל הל' מציאה ס"ז.

נא רב ששת ב"מ שם. רמב"ם שם. מור ושילוע שם.
 נב' רש"י שם ד"ה לא תקון.
 נג' רבי יוחנן ב"ש ח"ט. רמב"ם שם ה"י. מור ושילוע סי' רסח ס"ה.
 נד' גמרא שם יא, רע"א.
 נה' גמרא שם. רמב"ם שם. מור ושילוע שם.
 נו' משנה גשין ג'ג, ב'. בי"ט יב, א. רמב"ם שם ה"ב. מור ושילוע סי' ע"א.
 נז' שולת הרשב"א ח"ג סי' צ"ג. בי"ט הל' וכה פ"ד ה"ז (ברעת אחרת מקנה ארוג). ר"ן גיטין (ל, ב) ד"ה אמר רמ"א סי' רמג סמ"ז. סי' ע"א. וראה גם לעיל הל' מבירה ומתנה ס"י. לקמן הל' גולה ס"א וסב"ל.
 נח' חזונה ב"מ יב, א. רמב"ם הל' גולה ואברה פ"ו ה"ג. מור ושילוע סי' ע"ב.
 נט' רבי יוחנן שם ע"ב. רמב"ם שם. מור ושילוע שם. וראה גם לעיל א"ח סי' שכו ס"ג. ולענין לזכות לאחרים על ידם, ראה לעיל שם, ובסי' תקכו ס"ז.

זה הלכות הפקר והשגת גבול

תקנו לו מפני דרך שלום^ט הואיל וזנן משלו^{טו}, אבל אם אין בנו סמך על שולחנו אף על פי שהוא קמן מציאתו לעצמו^{טז} ולא להונן^{טז} לפי שלא תקנו מפני דרך שלום אלא לאב ולא לאחר הזן בתורת צדקה מפני שאם לא יזון הוא יזנונו אחרים^{טז} שרבים מצויים הזונים ומפרנסים בדרך צדקה^{טז}, אבל בתו עד שתיבגר^{טז} מציאתה לאביה אף על פי שאינה סמוכה על שולחנו^{טז} וכן מעשה ידיה^{טז}.

וכן מציאת אשתו ומעשה ידיה^{טז}.

ואם נתנו מתנה לבנו ולבתו הקטנים הסמוכים על שולחנו הרי הוא שלו אבל אם נתנו לבנו ולבתו הגדולים אף על פי שסמוכים על שולחנו הרי היא שלהם^{טז}.

ועבדו ושפחתו העברים מציאתן לעצמן^{טז};

י במקום שלא זכו ארבע אמרתיו^{טז} אף על פי שנפל לו עליה^{טז} או שפירש מלידה עליה^{טז} מותר לעני להקדים לזכות בה^{טז} בהנבחה.

ואם איש עני הוא זה יש אוסרים^{טז} שעני המהפך בהררה ובא אחר וגמלה ממנו נקרא רשע^{טז} ויש אומרים^{טז} שלא אמרו כן אלא כשהמהפך להשתכר אצל בעל הבית חררה בעד איזה שירות שישתתו וכן אחר וקדמו נקרא רשע מפני שהוא יכול להשתדל להשתכר כן במקום אחר אף שיחיה לו איזה מורה בהשתדלות עד שימצא מקום אחר כזה^{טז} מה שאין כן במציאה^{טז} וכן עיקר^{טז}. ומכל מקום בעל נפש יחמיר לעצמו.

אבל המחזר אחר דבר לקנותו בין קרקע בין מטלטלין ובא אחר וקדמו נקרא רשע^{טז} שהרי היה מוצא לקנות או למכור במקום אחר על ידי מורה והשתדלות^{טז}, אלא אם כן הוא קונה בכול גדול שאינו מצוי לקנות כך במקום אחר או דינו כמציאה^{טז} אם הראשון לא קנה עדיין^{טז} באחד מדרבני הקנין שהמקח נקנה בו:

עב רמ"א סי' רסח ס"א. וכדלעיל ס"ו.
עג משנה ב"מ ג' א. מור וש"ע סי' רסח ס"א.
עד משנה פאה פ"ד מ"ג. הובא בגמרא שם.
עה משנה שם (זה שדחוק בת וכת בה). רא"ש קדושין פ"ג ס' ב' (וכל הרויז לקדים ולכות בה מותר). ר"ן (כד, א) ד"ה רב גידל (לכתחילה). וראה לעיל ס"ה שם (מתי אמור משום דרכי שלום).
עו משמעות הש"י קדושין נגז, א ד"ה עני ר"ן שם (כד, א) ד"ה רב גידל בשם רובין ב"ב נד, ב ד"ה נכסי רמ"א סי' רל"ו ס"א, וסמ"ע ס"ק ו' בדת רב' שהובא בש"ע שם.
עז קדושין נט, א.
עה תוס' קדושין שם ד"ה עני, וה"ש שם פ"ג ס' ב', בשם ר"ת. ש"ע סי' רל"ו ס"א בשם יש אומרים.
עט סמ"ע שם ס"ק ב'. ע"ד בענין עני המתפק בהררה, ראה ש"ת רבנ"ו ס"ו.
פ וכן בהפקד, כדלעיל מ"ג.
פא רמ"א שם.
פב קדושין שם. מור וש"ע שם.
פג תוס' ב"מ ג' א ד"ה מעבדיו. סמ"ע שם ס"ק ב'.
פד ש"ת מהרי"ק סי' קלב ד"ה אהות (ע"פ מהרי"ק קדושין רמז תקפד). ש"ת הדר"ד סי' כו ד"ה ב'. רמ"א שם.
פה רמ"א שם.

ס רש"י שם ד"ה אר"י היא (משום איבה). תוס' שם ד"ה רבי יוחנן לבוש שם ס"ב. וראה גם לעיל א"ח סי' שכו ס"ג (משום איבה, שלא יזנונו מרם מונות אם הוא מציאתן לעצמן).
סא ראה סמ"ע ס"ק ב'.
סב רבי יוחנן שם. רמב"ם שם. מור וש"ע שם. וראה גם לעיל שם.
סג תוס' שם ד"ה ר"י. רא"ש שם פ"א סי' לג. רמ"א שם.
סד לבוש שם. סמ"ע שם ס"ק מ'.
סה סמ"ע שם.
סו ע"ד גיל שתיים עשרה וחצי (ראה רמב"ם הל' אישות פ"ב ה"א). ואם בגרה ואינה סמוכה על שולחנו מציאתה לעצמה (לעיל שם).
סז תוס' שם. מור וש"ע שם. וראה גם לעיל שם (משום איבה שלא ימסרה למגול ומוכה שחין).
סח משנה כתובות נוז, ב. תוס' שם נוז, א סוד"ה משום (אפילו אינה סמוכה). מור וש"ע אה"ע סי' לו ס"א.
סט משנה שם מה, ב. מור וש"ע אה"ע סי' סט ס"ג. וראה לעיל שם (כשאמר לה צאי מעשה דרך בגוונותך, וכשאינו מעלה לה מונות, ומשעתן לה אדם אחר מונתה ע"מ שאין לבעלה רשות בה).
ע תוס' יו"ט ב"מ (ז, א) ד"ה גמ' (בבבז). רמ"א סי' ער ס"ב (בבבז).
עא משנה שם יב, א. מור וש"ע שם.

הלכות הפקר והשגת גבול

יא וכל זה כשכבר פסקו הרמים הקונה והמוכר ואין מחוסרין אלא קנין אבל אם לא הושגו עדיין בפסוק דמים שהמוכר רוצה בכך והלוקח רוצה בכך מותר לאחור לקנות⁹⁹ שלא עשו חכמים תקנה להפסיד המוכר שבשיבא אחד לקנות ויפסקו לו מעט דמים צמחך למכור לו אם לא יהיה רשאי שוב שום אדם לבא לקנותו¹⁰⁰ ואפילו אם המוכר הוא נכרי לא חלקו חכמים. אבל אם הושגו בפסוק דמים אסור לאחור להוסיף בדמים אפילו המוכר הוא ישראל אלא אם כן הלוקח הוא נכרי¹⁰¹.

ויש אומרים¹⁰² שבשכירות בתים מן הנכרי יש חרם רבינו גרשם שלא להשיג גבול (אפילו אם לא הושגו עדיין בפסוק דמים):

יב אסור למלמד להשכיר את עצמו לבעל הבית שיש לו מלמד אחר כל זמן שהמלמד בביתו אם לא שיאמר בעל הבית אין רצוני לעכב המלמד שלי אבל הוא אסור לפעול עם הבעל הבית שיפטרנו בכלות זמנו¹⁰³ שהרי הוא יכול למצוא בעל הבית אחר¹⁰⁴ על ידי מורה והשתלשלות¹⁰⁵. והוא הדין אם אין המלמד בביתו של בעל הבית אלא כשכבר כקש מבעל הבית תחלה אף שעדיין לא הבטיחו הרי זה כעני המהפך בהררה שאסור לאחור ליטלה ממנו.

אבל בבעל הבית ששכר מלמד אחד מותר לבעל הבית אחר לשכור אותו מלמד עצמו לבניו ואין בזה משום השגת גבול כי אפשר שאינו יכול למצוא מלמד מועיל לבניו כזה¹⁰⁶:

יג ישראל שיש לו נכרי מכירו שהוא נושא ונותן עמו תמיד או מלוה אותו ברבית תמיד יש אומרים¹⁰⁷ שמוותר לישראל אחר לעסוק עם אותו נכרי ולהלוותו ולשחרו ולהוציא ממנו לפי שונכסי נכרי הן בהפקר וכל הקודם וזה¹⁰⁸ שבהפקר אין בו משום השגת גבול על פי סברא האחרונה שנתבאר למעלה¹⁰⁹.

ויש אוסרין¹¹⁰ שבין שנכרי הוא מכירו של זה ורגיל לעסוק עמו תמיד והישראל במוח בו הרי זה כאילו בא העסק לידו של ישראל ומי שבא לפתות הנכרי לעסוק עמו הרי הוא פוסק חיותו של זה. ואפילו ישראל שהוא בעל מלאכה ורגיל לעשות תמיד אצל נכרי אחד אסור לאחור להזויל השכר כדי שיתן לו הנכרי המלאכה לעשות¹¹¹ הואיל וזה הוא רגיל עם נכרי זה מכבר ובטוח בו והרי זה כאילו חייו תלויים בו וזה פוסק חייו¹¹². וכן כל כיוצא בזה מדברים שאדם במוח בהם ורגיל בהם אסור לאחור למנעם ממנו מפני שהוא כפוסק חייו.

ולענין הלכה זה תלוי במנהג מקומות יש מקומות נוהגין להקל כסברא הראשונה ויש מקומות נוהגין להחמיר כסברא האחרונה¹¹³ וירא שמים יחמיר לעצמו בכל מקום¹¹⁴.

אבל מותר מן הדין לבני העיר לירד אחד בתוך אימנות חבירו כגון להושיב חנות בצד

צד מודדכי ב"ב רמז תקפ"ו (יש מקומות). הובא ברמ"א סי' קנ"ו סי"ח.
צה ב"ב נד, סו"ב.
צו סעף י.
צז מודדכי שם (יש מקומות), ושכן ראה בתשובות הרב יוסף מוב (עלם). רמ"א שם.
צח השב"א בתשובה ח"ג סי' כ"ח סי' רנ"ג. רמ"א שם.
צט רשב"א שם.
ק ב"י סי' קנ"ו בהלך השלישי.
קא כדלקמן סוף הסעף.

פו מודדכי ב"ב רמז תקנ"ג, בשם שו"ת מהר"ם (ד"ק) סי' רע"ג. רמ"א סי' רלו סי"א. וראה שו"ת צמח צדק ח"ג סי' לו אות א.
פז מודדכי שם. סמ"ע סי' ק.
פח מודדכי שם. רמ"א שם.
פט מהר"ם פדוואה סי' מא. רמ"א שם.
צ ראה אמרי יעקב אות נה, ובביאורים ד"ה כל זמן.
צא תוס' קידושין נ"ג, א ר"ה ע"ג, בשם מהר"ר יצחק. הגהת מודדכי קידושין רמז תקכ"ג. שו"ע סי' רלו סי"ב.
צב כדלעיל סי' ושי"ג.
צג תוס' שם. שו"ע שם.

הלכות הפקר והשגת גבול

גנות חבירו וכן חייט בצד חייט^{קב} מפני שיכול לומר לו מי שבא אצלך יבא ומו שיבא אצלי יבא^{קג}.

ומותר להגנוי השני להלק קליות ואגוזים להינקות^{קד} ולשפחות^{קה} השלוחות להנות לקנות כדי שיבאו אצלו לקנות מפני שיכול לומר לו אני מחלק אגוזים ואתה חלוק שקדים^{קו}. וכן מותר לו להחיל השער^{קי} או להגדיל המדה מפני שגם חבירו יכול לעשות כן לפיכך אינו כפוסק חיי.

ומדת חסידות שלא לרד לתוך אומנות חבירו^{קכ} שנאמר^{קכ} ואת אשת ערעה לא מימא (ס"א) לא עשה לרעהו רעה^{קכ} ופירשו חכמים^{קכ} זה שלא ירד לתוך אומנות חבירו:

הלכות גולה ונגבה

דיני גולה ונגבה וכו' ל"ד סעיפים:

א אסור לגול או לגנוב כל שהוא^{קכ} דין תורה^{קכ} בין מישראל בין מנכריו^{קכ} בין גדול בין קטן. ואפילו אם הנכרי ציער את הישראלי (צער שלא שייך בו תשלומין). ואף על פי שפחות משהו פרוטה אינו נקרא ממון ואין צריך להשיבו^{קכ} הרי הצי שיעור אסור מן התורה^{קכ} לכתחלה.

ואם הוא דבר מועט כל כך שאין מי שיקפיד כלל עליו^{קכ} כגון ליטול קוסם מהחבילה או מהגדר להצוץ בו שינוי^{קכ} מותר. ומדת חסידות למועט גם מזה^{קכ}:

ב ואפילו מי שהוא בכסות מות וצריך ליטול ממון חבירו כדי להציל נפשו ממות לא יטלנו אלא על דעת לשלם^{קכ} שאף על פי שכל העבירות שבתורה נדחות מפני פיקוח

קב ר"ב כא, ב. מור ושוע"ע סי' קטו סי' מה.

קג השו"ע שם ד"ה שאני.

קד חושני בי"ח דף טו, ע"א כחכמים. רמב"ם הל' גבירה פ"ה ח"ד. מור ושוע"ע סי' רכח סי' מה.

קה רמב"ם שם.

קו גמרא שם. ל"ב שם.

קי משנה ל"ב שם. מור ושוע"ע שם.

קכ חב"ט הל' דעות פ"ח(ח) ה"ג (תלמוד חכם). וראה פתחי השו"ע הל' נגבה פ"ט סי' א.

קכ יחזקאל ה', ג. מנהדרין פא, א.

קכ התל"ם טו, ג. גנות כר, א.

קכ מנהדרין שם. מכות כ"ד(ג), א.

א ראה לקו"ש ח"ה ע' 454.

ב רמב"ם הל' גולה ואברה פ"א ח"ב, והל' גובה פ"א ח"ב. מור ושוע"ע סי' ששנ"א (גולה) וסי' ששנ"א (נגבה).

וראה גם לקטן פ"ד (לענין לעשוק).

ג רמב"ם שם ושם. מור ושוע"ע סי' ששנ"א.

ד רמב"ם שם ושם. מור ושוע"ע סי' ששנ"ב (נגבה). שם פ"ב (מהרורה). מור ושוע"ע סי' ששנ"ג (גולה).

וראה גם לעיל הל' מציאה פ"ח. לקטן מ"ב פ"ד (לא על דעת לשלם). סוף סעיף ב' (שלא נאמר רעד בגולה).

ה רמב"ם הל' גובה פ"א ח"א. מור ושוע"ע סי' ששנ"ב. וראה לעיל הל' הפקר פ"ח (שקובל מתנה, אבל מציאה – רק מדי'ם).

ו סו"מ מ"ח ק"ב. הגהות מיימוניות פ"ז הל' (נגבה) את

ב. וראה גם לקטן ק"א סוף סי' א. וכן אמור להותג, כדלקטן הל' נזקי ג"ג סי' ב. וכן אמור לעטרי, כדלקטן הל' נזקי ממון ס"ו.

ז רש"י ע"ו ע"א, ב ד"ה בן נח. כללי כ"מ סא, א ד"ה אם. רמב"ם הל' שבעות פ"ו רפ"ג. הל' מועט ונמנע פ"ג ה"ו.

ח רמב"ם הל' גולה פ"א ה"ו. מור ושוע"ע סי' שש"ב. וראה גם לעיל הל' מציאה מוסליו (לענין השבת אברה).

ט רבי יוחנן יומא ע"ב, ב (באימורין). הדין מנחה רכסו מ"מ הל' נגבה פ"א ח"ב. לגוש סי' ששנ"ו וסי' ששנ"א.

מנ"ע סי' ששנ"א סי' א וסי' ששנ"ב סי' ב. וראה לעיל א"ח סי' תנ"ב סכ"ח (בכל אימורי מאלכות). סי' ששנ"א (באימורי שבת).

סי' תרי"ב פ"ו (בכל אימורין שבתורה). הל' מציאה ומפקדן שם (אימור תורה בגול). וראה לקו"ש הל"ד ע' 54 הערה 28. תורת מנחם ב' פנ"א תשכ"ד את

ה חקי הלות א גז, א. א. כללי הפוסקים וההוראה כללי וכלל כא. אפיקו מים ח"א סי' ב.

י ברייתא ב"ק ק"ט, סו"מ"ב (בדל גולה). כל מקום שצויין לגמרא סתם, הכוונה לב"ק. שו"ע סי' ששנ"א. וראה לעיל הל' מציאה ס"ד.

יא ח"ח הל' גולה ואברה פ"א ח"ב שו"ע שם.

יב ירושלמי רמא. פ"ג ח"ב (ובבב"ד ב"ק יא) (כ"ה) דברפ"ד, כמסנה"ט. מ"מ שם. שו"ע שם.

יג ב"ק דף טו, ב. רוב"ש שם ד"ה טו. א"ש שם פ"ו סי' יב. מור ושוע"ע סי' ששנ"ד. וראה גם לקטן הל' נזקי ממון סי' ע"פ בית דין שיעור לו אי חייב לשלם.